

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi vapaakunnan oikeudesta poiketa eräistä säännöksistä ja määräyksistä annetun lain muuttamisesta ja laiksi vapaakuntakokeilusta annetun lain 6 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan vapaakunnan oikeudesta poiketa eräistä säännöksistä ja määräyksistä annetun lain soveltamisalan laajentamista koskemaan eräiltä osin myös valtionosuuksista ja -avustuksista annettuja säännöksiä ja määräyksiä.

Ehdotetun muutoksen nojalla vapaakunta saisi valtionosuuden edelleen viranhaltijoiden palkkaukseen ja muihin kustannuksiin vähentämättömänä vapaakuntakokeilussa tehdyistä eräistä uudelleen järjestelyistä huolimatta.

Ehdotetun muutoksen mukaan kysymyksessä olevassa laissa tarkoitettu vapaakunnan hakemus saada poiketa säännöksistä tai määräyksistä voisi koskea myös valtionosuus- ja -avustussäännöksiä ja -määräyksiä.

Jos kunta saisi hakemuksen johdosta oikeuden poiketa valtionosuuden tai -avustuksen määrään vaikuttavista säännöksistä, kunnalle suoritettaisiin tältä osin valtionosuutta valtionosuusviranomaisen kullekin varainhoitovuodel-

le etukäteen vahvistama markkamäärä. Valtionosuuden määrä vahvistettaisiin vastaamaan kulloinkin voimassa olevia asianomaisia valtionosuus- tai avustusperusteita.

Valtionosuuden määrää voitaisiin vahvistamisen jälkeen tarkistaa palkkaus- ja hintatason muutosten tai valtion toimenpiteistä aiheutuneiden kustannusten lisäysten johdosta sekä silloin, kun kunnan kyseisen palvelutoiminnan oloissa tapahtuisi olennainen muutos.

Vapaakuntakokeilusta annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi kuntalaisten oikeusturvan varmistamiseksi ja tulkintahankaluuksien ehkäisemiseksi siten, että nimenomaisesti rajataan kunnan viranomaisen päätöksen valtion viranomaiselle alistamisvelvollisuudesta vapauttamisen ulkopuolelle eräät yksilön sosiaali- ja oikeusturvaan liittyvät päätökset.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan heti, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

YLEISPERUSTELUT

1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys

1.1. Tavoitteet

Ehdotuksen tavoitteena on luoda riittävät edellytykset joustavalle vapaakuntakokeilulle siten, että jo säädettyjä säännöksiä voidaan esteettä soveltaa. Kysymyksessä ei olisi valtion-

osuuden uusia perusteita tai uutta valtionosuusjärjestelmää koskeva kokeilu.

Kaikkien vapaakuntien ei tarvitsisi kokeilla valtionosuussäännöksistä poikkeamista, vaan tämä edellyttäisi kunnan aloitteellisuutta. Kokeiluun lähtemiseen liittyvät riskit jäisivät kunnan arvioitaviksi, kun kunta itse päättäisi poikkeamisen hakemisesta.

Vapaakuntakokeilusta annetun lain (718/88) muuttamista koskevan esityksen tavoitteena on

varmistaa kuntalaisten oikeusturvaa ja ehkäistä kokeilua tarpeettomasti haittaavia tulkinta-ongelmia.

1.2. Keinot

1.2.1. Valtionosuus vähentämättömänä

Ehdotuksen mukaan vapaakunta saisi valtionosuuden edelleen viranhaltijoiden palkkaukseen ja muihin kustannuksiin vähentämättömänä vapaakunnan oikeudesta poiketa eräistä säännöksistä ja määräyksistä annetun lain (592/89) nojalla kokeilussa tehdyistä uudelleen järjestelyistä huolimatta. Tämä on tarpeen, jotta vapaakunnissa voitaisiin valtion tukea menettämättä joustavasti soveltaa edellä mainitun lain säännöksiä ja kokeilla päätösvallan siirtoa valtion viranomaiselta kunnan viranomaiselle, uudenlaista viranhaltijoiden työnjakoa ja toimenkuvaa sekä entistä laajempaa kuntien yhteistyötä.

1.2.2. Hakemusmenettelyn laajennus

Ehdotuksen mukaan vapaakuntien oikeudesta poiketa eräistä säännöksistä ja määräyksistä annetun lain 6 ja 8 §:n mukainen hakemus voisi koskea myös valtionosuus- ja -avustus-säännöksiä ja -määräyksiä.

Vapaakunta voisi tehdä valtioneuvostolle hakemuksen sellaisiin toimenpiteisiin ryhtymisestä, että vapaakunnassa voitaisiin poiketa päätösvaltaista viranomaista, kunnan hallinnon tai toiminnan järjestämistapaa taikka menettelytapaa koskevista valtionosuus- ja -avustussäännöksistä ja määräyksistä.

Hakemus voisi käytännössä koskea muun muassa valtionosuuden määrään vaikuttavia säännöksiä ja määräyksiä sekä valtionosuuteen oikeuttavien tehtävien hallinnointia ja toiminnan järjestämistapaa koskevia säännöksiä ja määräyksiä. Käytännössä sama hakemus voisi koskea yhtäaikaan valtionosuussäännöksiä ja muita säännöksiä.

Ministeriö voisi ilman valtioneuvoston päätöstä myöntää vapaakunnalle luvan poiketa ministeriön alaisen viranomaisen valtionosuutta tai -avustusta koskevasta määräyksestä.

1.2.3. Poikkeuksellinen valtionosuus

Jos kunta saisi hakemuksen perusteella oikeuden poiketa valtionosuuden tai -avustuksen määrään vaikuttavista säännöksistä, kunnalle suoritettaisiin tältä osin valtionosuutta varainhoitovuodelle etukäteen vahvistettava määrä.

Ilman ehdotettua erityisjärjestelyä kunta menettäisi valtionosuuden tai -avustuksen taikka sen määrää ei poikkeamisen johdosta voitaisi muuten vahvistaa normaalilla tavalla.

Jos vapaakunnan oikeus valtionosuuden tai -avustuksen suuruuteen vaikuttavaan poikkeamiseen perustuisi toisen vapaakunnan hakemuksen johdosta saatuun lupaan, vapaakunnan kunnanvaltuuston tulisi oikeutta käyttäessään hakea erikseen valtionosuuden suuruuden määräämistä.

Valtionosuuden määrän perusteina olisivat edelleen voimassa olevat asianomaiset perusteet, kuten esimerkiksi valtionosuusasteikot, kuntien kantokykyluokitus ja valtion tulo- ja menoarviossa määritellyt asukaskohtaiset valtionosuudet.

Jos poikkeaminen kestäisi useamman vuoden, vahvistettaisiin ensimmäisen vuoden valtionosuus sitovana ja päätökseen otettaisiin mukaan ohjeellisena myöhempien vuosien valtionosuus. Kunta voisi tarkistaa hakemustaan seuraavien vuosien osalta ennen niitä koskevien valtionosuusien vahvistamista.

Valtionosuuden vahvistaminen nivoutuisi mahdollisen toteuttamissuunnitelman ja valtakunnallisen suunnitelman sekä valtion tulo- ja menoarvion valmistelun ja hyväksymisen aikaan. Sen suuruuden määrittelyssä tulisi ottaa huomioon suunnitelman ja valtion tulo- ja menoarvion voimavarat.

Vahvistettua valtionosuuden määrää tarkistettaisiin noudattaen soveltuvin osin, mitä kuntien yleisestä valtionosuudesta ja yleisistä rahoitusavustuksista annetun lain (1273/88) 3 §:n 2 momentissa, 4 §:ssä ja 9 §:ssä on säädetty. Jos kunnan palvelutoiminnan olosuhteet muuttuisivat olennaisesti, valtionosuusviranomaisen voisi muuttaa valtionosuuden vahvistamispäätöstä.

Valtionosuusviranomaisen maksaisi valtionosuuden vastaavalla tavalla kuin yleiset valtionosuudet maksetaan eli kuntien ja kuntainliittojen valtionosuuksista ja -avustuksista annetun lain (35/73) 18 §:n 1 momentin mukaisesti kuukausittain siten, että kukin erä on yksi kahdestoistaosa koko määrästä.

Poikkeuksellisesti määrättävän valtionosuiden osalta jälkikäteistä kustannusvalvontaa ei tapahtuisi eikä esimerkiksi valtionosuusselvityksiä koskevia menettelyjä näiltä osin noudatettaisi.

1.2.4. Yksilön sosiaali- ja oikeusturvaa koskevat vapaakuntakokeilulain muutokset

Vapaakuntakokeilusta annetun lain säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi siten, että kunnan viranomaisen päätöksen valtionviranomaiselle alistamisvelvollisuudesta vapauttamisen piiristä rajattaisiin ulkopuolelle ne asiat, jotka alistetaan tuomioistuimen vahvistettavaksi, kuten lastensuojelulain, päihdehuoltolain ja kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain nojalla läänioikeudelle alistettavat tahdonvastaisia toimia koskevat päätökset. Käytännössä on esitetty ristiriitaisia tulkintoja siitä, kuuluvatko ne kokeilun piiriin. Yksilön oikeusturvan varmistamista tältä osin on pidetty tarpeellisena.

2. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu

2.1. Lainsäädäntö

Vapaakuntakokeilusta annetun lain mukaisessa vapaakunnassa on mainitun lain nojalla mahdollisuus järjestää sisäisesti hallintoa, siirtää lautakuntien päätöksiä kunnanhallituksen käsiteltäväksi ja jättää alistamatta kunnan viranomaisen päätöksiä valtion viranomaiselle poiketen voimassa olevasta lainsäädännöstä.

Vapaakuntakokeilusta annetun lain 6 §:n nojalla on vapaakunta vapautettu kunnan päätöksen alistamisvelvollisuudesta valtion viranomaiselle tietyin poikkeuksin. Poikkeuksissa ei ole nimenomaisesti mainittu sosiaali- ja terveydenhuollon tahdonvastaisia toimia koskevia päätöksiä. Käytännössä on säännöksen soveltamista näiden asioiden osalta tulkittu ristiriitaisesti.

Vapaakuntakokeilusta annetun lain 7 §:n mukaan vapaakunnan oikeudesta poiketa eräiden lakien ja asetusten säännöksistä ja niiden nojalla annetuista määräyksistä säädetään erikseen. Vapaakuntakokeilusta annetun lain 8 §:n mukaan kokeilusta vapaakuntien valtion-

osuuksien ja -avustuksien osalta säädetään erikseen.

Vapaakunnan oikeudesta poiketa eräistä säännöksistä ja määräyksistä annetun lain nojalla vapaakunnassa voidaan siirtää päätösvaltaa valtion viranomaiselta kunnan viranomaiselle eräissä ympäristö- ja asuntoasioissa, poiketa eräistä kunnan toiminnan järjestämisestä ja menettelytapoja koskevista säännöksistä sekä laajentaa sisäistä hallintoa koskevaa kokeilua.

Vapaakunnan kunnanvaltuusto voi kysymyksessä olevan lain 4 §:n nojalla siirtää muun muassa viranhaltijan tehtäviä kunnan muulle toimielimelle tai muuten järjestää viranhaltijan tehtäviä säännöksistä ja määräyksistä poiketen.

Vapaakunnat voivat lain 6 §:n nojalla tehdä valtioneuvostolle hakemuksen ryhtymisestä toimenpiteisiin, joiden perusteella kunta voi poiketa menettelytapaa koskevista säännöksistä ja määräyksistä. Valtioneuvostolla ei ole toimivaltaa myöntää poikkeuksia, joten se tekee hakemuksen johdosta periaatteellisen päätöksen, jossa määritellään ne toimenpiteet, joihin tulee ryhtyä. Toimenpiteenä voi olla lakiehdotuksen laatiminen, asetuksen muutos tai hallintopäätös. Asia voi myös raueta.

Ministeriöllä on lain 8 §:n nojalla oikeus myöntää lupa poiketa myös alaisensa viranomaisen määräyksestä. Omasta päätöksestään ministeriön on tulkittu muiden valtion viranomaisten tapaan voivan myöntää luvan poiketa ilman eri valtuutusta.

Vapaakunnan oikeudesta poiketa eräistä säännöksistä ja määräyksistä annetun lain soveltamisalaa on 1 §:n 3 momentissa rajoitettu siten, ettei sen nojalla voi poiketa valtionosuuksista ja -avustuksista annetuista säännöksistä ja määräyksistä, ellei erikseen toisin säädetä. Tästä johtuen esimerkiksi viranhaltijan palkkaukseen tuleva valtionosuus voisi jäädä saamatta, jos 4 §:n nojalla tehtävissä uudelleen järjestelyissä poikettaisiin valtionosuussäännöksistä tai -määräyksistä eivätkä lain 6 ja 8 §:ssä tarkoitettut hakemukset voi koskea valtionosuus- ja avustussäännöksiä ja -määräyksiä. Valtion viranomaisilla ei ole laissa säädettyä velvollisuutta käsitellä valtionosuus- ja -avustussäännöksistä ja -määräyksistä poikkeamista koskevia hakemuksia erityisessä menettelyssä.

Tarkoituksena on ollut, että lain säännökset voidaan erikseen säädettävällä lailla laajentaa

koskemaan myös valtionosuus- ja avustussäännöksiä ja -määräyksiä.

2.2. Esityksen valmistelu

Valtionosuuksia ja -avustuksia koskevista säännöksistä poikkeamista vapaakuntakokeilussa on valmisteltu kevästä 1987 alkaen kunnallistalouden neuvottelukunnassa, jossa on ollut käsiteltävänä useampia ehdotuksia. Ehdotuksia on tehty toisaalta menettelyjen yksinkertaistamisen kokeilemisesta ja toisaalta uudenlaisten, lähinnä laskennallisten valtionosuuden perusteiden kokeilemisestä. Valtionosuuskokeilun laajuudesta ja muodosta ei kuitenkaan ole päästy yksimielisyyteen.

Hallituksen 20 päivänä tammikuuta 1989 tekemän periaatepäätöksen perusteella on 9 päivänä helmikuuta 1989 kutsuttu selvitysmies valmistelemaan ehdotus kuntien ja kuntainliittojen opetustoimen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon sellaisesta valtionosuus- ja -avustusjärjestelmän uudistuksesta, jossa valtionosuudet ja -avustukset määräytyvät laskennallisin perustein.

Kunnallistalouden neuvottelukunnassa on huhtikuussa 1989 laadittu ehdotus vapaakunnan oikeudesta poiketa eräistä käyttökustannusten valtionosuuksia ja -avustuksia koskevista säännöksistä ja -määräyksistä siten, että ehdotuksella laajennettaisiin vapaakunnan oikeudesta poiketa eräistä säännöksistä ja määräyksistä annetun lain soveltamisalaa koskemaan eräiltä osin myös valtionosuus- ja -avustussäännöksiä ja -määräyksiä.

Eduskunta on hyväksyessään lain vapaakunnan oikeudesta poiketa eräistä säännöksistä ja määräyksistä edellyttänyt hallituksen huolehtivan siitä, että valmisteilla oleva hallituksen esitys kuntien oikeudesta poiketa valtionosuuksista ja -avustuksista annetuista säännöksistä annetaan eduskunnalle mahdollisimman pian.

Ehdotuksen jatkovalmistelu on tapahtunut sisäasiainministeriössä yhteistyössä itsehallintoprojektin kanssa.

3. Esityksen organisatoriset vaikutukset

Ehdotuksella laiksi vapaakunnan oikeudesta poiketa eräistä säännöksistä ja määräyksistä annetun lain muuttamisesta laajennettaisiin lain soveltamisalaa eräiltä osin. Vapaakuntakokeilulla tai siihen liittyvillä poikkeamisoikeuksilla ei ole organisatorisia vaikutuksia valtion hallintoon.

Poikkeamisoikeuksia koskevista hakemuksista aiheutuu lisätyötä ministeriöissä. Ehdotettu mahdollisuus sisällyttää hakemukseen myös valtionosuus tai -avustussäännöksistä tai -määräyksistä poikkeaminen lisäänee hakemusten määrää. Poikkeuksellinen valtionosuuden määrittely ja maksaminen aiheuttaa saman verran tai hieman enemmän työtä kuin voimassaolevan valtionosuus- tai avustusjärjestelmän mukainen menettely.

Ehdotus valtionosuuden maksamisesta vähentämättömänä viranhaltijoiden palkkauksen valtionosuussäännöksistä ja -määräyksistä poikkeavista järjestelyistä huolimatta mahdollistaisi vapaakunnissa joustavamman hallinnon ja toiminnan järjestämisen kokeilemisen. Hakemusmenettelyn avulla voitaisiin tarvittaessa kokeilla uudenlaista kunnan hallintoa sekä saataisiin tietoa hallintoa koskevien säännösten muuttamistarpeesta.

4. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Ehdotettujen muutosten johdosta kunnat voisivat kokeilla poikkeuksellista hallinnon ja toiminnan järjestämistä ilman valtion taloudellisen tuen menettämisen uhkaa.

Valtionosuussäännöksistä poikkeaminen ei vaikuttaisi tässä vaiheessa vähentävästi valtion hallinnon kustannuksiin.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksien perustelut

1.1. Laki vapaakunnan oikeudesta poiketa eräistä säännöksistä ja määräyksistä

1 §. *Soveltamisala.* Vapaakunnan oikeudesta poiketa eräistä säännöksistä ja määräyksistä annettun lain soveltamisalaa laajennettaisiin koskemaan eräiltä osin myös valtionosuuksista ja -avustuksista annettuja säännöksiä ja määräyksiä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi viittaus lukioasetuksen (719/84) 122 §:n 1 ja 2 momenttiin, jolloin lukion osalta kevennetään kokeilua koskevia menettelyjä samoin kuin peruskoulun osalta. Vapaakunnan ei tarvitsisi noudattaa kokeilussa kouluhallituksen ohjeita eikä hakea kokeiluohjelmalle kouluhallituksen hyväksymistä.

8 a §. *Valtionosuussäännöksistä poikeminen.* Vapaakunta voisi soveltaa lain 2, 4 ja 5 §:ää menettämättä palkkaukseen ja muihin kustannuksiin maksettavaa valtionosuutta.

Säännöksen nojalla voitaisiin poiketa muun muassa valtionosuuden tehtävryhmäkohtaisuudesta. Siten esimerkiksi ympäristönsuojelun valvontaan liittyviä tehtäviä voitaisiin antaa valtionosuutta menettämättä terveystarkastajille, jotka ovat valtakunnallisessa suunnitelmassa terveysvalvonnan virkakiintiössä.

Säännöksen nojalla ei ole kuitenkaan tarkoitus vapauttaa palkkaukseen maksettavaa valtionosuutta vapaasti käytettäväksi muihin kustannuksiin, vaan valtionosuuteen oikeuttavan viran edellytetään siten säilyvän tehtävien mahdollisista järjestelyistä huolimatta. Virkojen poikkeuksellista järjestämisestä tai täyttämättä jättämisestä tulisi tehdä 6 tai 8 §:ssä tarkoitettu hakemus, jonka käsittelystä poikkeaminen riippuisi.

Jos vapaakunnan viranomaiselle olisi 2 §:n nojalla siirretty päätösvaltaa, valtionosuus esimerkiksi viranhaltijan palkkaukseen suoritettaisiin vähentämättä valtionosuuskelpoisesta toiminnasta sitä osuutta tehtävien suorittamisesta, joka perustuu siirrettyyn toimivaltaan.

Jos vapaakunnan kunnanvaltuusto antaisi 4 §:n 1 momentin nojalla sellaiselle viranhaltijalle, jonka palkkaukseen kunta saa valtionosuutta, säädetyn tai määrätyn tehtävän muulle viranomaiselle tai viranhaltijalle, valtion-

osuus viranhaltijan palkkaukseen suoritettaisiin kuitenkin vähentämättömänä vapaakuntakokeilun ajan.

Jos vapaakunnassa määrättäisiin edellä tarkoitetun lain 4 §:n 2 momentin nojalla sellaisen viranhaltijan, jonka palkkaukseen kunta saa valtionosuutta, tehtävistä poiketen siitä, mitä tehtävistä on muualla säädetty tai määrätty, valtionosuus suoritettaisiin vähentämättömänä vapaakuntakokeilun ajan.

Ehdotetulla 3 momentilla laajennettaisiin 6 tai 8 §:n mukaiset hakemusmenettelyt koskemaan myös valtionosuus- ja -avustussäännöksiä ja -määräyksiä.

Hakemus voisi 6 §:n mukaisesti koskea päätösvaltaista viranomaista, kunnan hallinnon tai toiminnan järjestämistäpaata taikka menettelytapaa.

Valtioneuvostolle ei tulisi ehdotetun lain nojalla uutta toimivaltaa, joten hakemuksen käsittelyssä noudatettaisiin 7 §:n mukaista menettelyä.

8 b §. *Valtionosuuden määrä.* Poikkeuksellinen menettely valtionosuuden määrän vahvistamisessa on tarpeen, koska muuten kunta menettäisi valtion tuen poikkeamisen osalta tai sen suuruuden määrittäminen ei olisi mahdollista.

Jos valtionosuusviranomaisen ja poikkeuksen myöntävä viranomaisen olisi sama, poikkeamisesta ja valtionosuuden määrästä voitaisiin käytännössä päättää samassa päätöksessä.

Valtionosuuden määrä vahvistettaisiin vastaamaan kulloinkin voimassaolevia valtionosuuden tai -avustuksen perusteita. Edellä tarkoitettuja perusteita ovat muun muassa asianomaisissa valtionosuussäännöksissä olevat valtionosuusasteikot, kuntien kantokykyluokitus ja valtion tulo- ja menoarvio.

Valtionosuuden vahvistaminen nivoutuisi mahdollisen toteuttamissuunnitelman ja valtakunnallisen suunnitelman ja valtion tulo- ja menoarvion valmistelun ja hyväksymisen aikaan ja sen suuruuden määrittelyssä tulisi ottaa huomioon suunnitelman ja valtion tulo- ja menoarvion voimavarat.

Kokeilu voisi koskea kokonaisen hallinnonalan kustannuksia, hallinnonalan osan kustannuksia taikka useamman hallinnonalan kustannuksia. Valtionosuus määritettäisiin poikke-

misoikeuden edellyttämässä laajuudessa erikseen kullekin hallinnonalalle tai sen osalle.

8 c §. *Valtionosuuden vahvistaminen* ja 8 d §. *Valtionosuuden tarkistaminen*. Tarkoituksena on, että valtionosuuden määrä vahvistettaisiin pääsääntöisesti lopullisena etukäteen kullekin kalenterivuodelle. Valtionosuuden määrän tarkistaminen olisi kuitenkin mahdollista vahvistamisen jälkeenkin vastaavasti kuin kuntien yleisten valtionosuuksien osalta eli palkkaus- ja hintatason muutoksista tai valtiollan toimenpiteistä aiheutuneiden kunnan kustannusten lisääntymisestä johtuen.

Valtionosuuden vahvistamista koskevan päätöksen tarkistaminen olisi lisäksi mahdollista silloin, kun kunnan palvelutoiminnan oloissa tapahtuisi olennainen muutos. Tällainen tarkistamismahdollisuus on kohtuussyistä tarpeen, jotta poikkeamiseen lähtevät vapaakunnat eivät olisi muita kuntia epävarmemmassa tilanteessa.

8 e §. *Valtionosuuden maksaminen*. Poikkeuksellisesti määrättävän valtionosuuden osalta jälkikäteistä kustannusvalvontaa ei tapahtuisi eikä esimerkiksi valtionosuesselvityksiä koskevia menettelyjä näiltä osin noudatettaisi. Säännöksessä on kuitenkin ehdotettu säilytettäväksi velvollisuus sellaisten tietojen antamiseen, jotka muun muassa koulutoimen osalta ovat tarpeen muiden kuntien valtionosuuden suuruuden määrittämiseksi.

8 f §. *Poikkeamisesta luopuminen*. Säännöksistä ja määräyksistä poikkeamiseen saat- taisi sisältyä olennaisia taloudellisia riskejä silloin, kun valtionosuus määriteltäisiin 8 b §:ssä tarkoitetulla tavalla. Kunnalla tulisikin olla ehdotetulla tavalla oikeus luopua kokeilusta kokonaan tai osittain vielä senkin jälkeen, kun se on saanut tiedon valtionosuuden määrästä.

Käytännössä säännös olisi tarpeen epäselvyyksien välttämiseksi myös siksi, että valtionosuuden vahvistaminen voinee valtion tulo- ja menoarvion käsittelyn aikataulun johdosta eräiden hallinnoalojen osalta tapahtua vasta asianomaisen varainhoitovuoden tammi- helmikuussa. Kunta voisi luopua kokeilusta myös myöhemmin, ei kuitenkaan kesken varainhoitovuoden.

Siirtyminen normaalin valtionosuusjärjestelmän piiriin edellyttää eräiltä osin siirtymäkautta muun muassa valtionosuuden ennakoiden suuruuden määrittämiseksi. Tästä on säännös pykälän 3 momentissa.

1.2. Laki vapaakuntakokeilusta

6 §. *Vapauttaminen alistamisvelvollisuudesta*. Muutoksen seurauksena suljettaisiin säännöksen soveltamisalasta pois ne asiat, jotka on alistettava tuomioistuimen, käytännössä lääninoikeuden vahvistettavaksi, kuten päihdehuollon tahdonvastaista hoitoa, lastensuojelun tahdonvastaista huostaanottoa ja kehitysvammaisten tahdonvastaista erityishuoltoa koskevat päätökset.

2. Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan heti kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Edellä olevan perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**vapaakunnan oikeudesta poiketa eräistä säännöksistä ja määräyksistä annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vapaakunnan oikeudesta poiketa eräistä säännöksistä ja määräyksistä 16 päivänä kesäkuuta 1989 annetun lain (592/89) 1 §:n 2 ja 3 momentti ja
lisätään lakiin uusi 8 a—8 f § seuraavasti:

1 §

Soveltamisala

Peruskoulun ja lukion kehittämiseksi tarpeellisen kokeilun järjestämisessä noudatetaan kuitenkin, mitä peruskoulun (476/83) 92 §:ssä ja lukiolain (477/83) 58 §:ssä on säädetty näiden lakien säännöksistä poikkeamisesta. Peruskouluasetuksen (718/84) 153 §:n 1 ja 2 momentin ja lukioasetuksen (719/84) 122 §:n 1 ja 2 momentin säännöksiä kouluhallituksen ko-keiluohjelman hyväksymisestä ja ohjeista ei sovelleta vapaakuntaan.

Valtionosuuksista ja -avustuksista annetuista säännöksistä ja määräyksistä ei kuitenkaan voida poiketa, ellei jäljempänä tai erikseen toisin säädetä.

8 a §

Valtionosuussäännöksistä poikkeaminen

Vapaakunnassa voidaan viranhaltijan palkkaukseen tai muihin kustannuksiin maksettavaa valtionosuutta tai -avustusta menettämättä soveltaa, mitä 2 ja 4 §:ssä on säädetty.

Vapaakunnassa voidaan kunnan tai kuntainliiton tehtävien kustannuksiin maksettavaa val-

tionosuutta tai -avustusta menettämättä soveltaa, mitä 5 §:ssä on säädetty.

Edellä 6 ja 8 §:ssä tarkoitettu hakemus voi koskea myös valtionosuuksista ja -avustuksista annettuja säännöksiä ja määräyksiä.

8 b §

Valtionosuuden määrä

Jos vapaakunta saa hakemuksen johdosta oikeuden poiketa valtionosuuden tai -avustuksen määrään vaikuttavasta säännöksestä tai määräyksestä, kunnalle suoritetaan valtionosuutta hallinnonalan tai sen osan kustannuksiin kullekin varainhoitovuodelle etukäteen vahvistettu määrä.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun valtionosuuden määrä vahvistetaan kunnanvaltuuston hakemuksen perusteella sen suuruiseksi, kuin se kulloinkin voimassa olevien valtionosuuden tai -avustuksen perusteiden mukaan olisi ilman poikkeuksen myöntämistä.

Jos poikkeuksen myöntää eri viranomainen kuin valtionosuuden tai jos vapaakunnan kunnanvaltuusto haluaa käyttää toisen vapaakunnan hakemuksen johdosta kunnan saamaa oikeutta poiketa valtionosuuden tai -avustuksen

määrään vaikuttavasta säännöksestä tai määräyksestä, tulee sen tehdä valtionosuudesta tai -avustuksesta päättävälle viranomaiselle hakemus valtionosuuden suuruuden määräämiseksi.

8 c §

Valtionosuuden vahvistaminen

Edellä 8 b §:ssä tarkoitettua valtionosuuden määrän ensimmäiselle vuodelle vahvistaa valtionosuudesta tai -avustuksesta päättävä viranomainen sen jälkeen, kun toimivaltainen viranomainen on myöntänyt kunnalle luvan poikkeamiseen. Tämän jälkeen valtionosuudesta tai -avustuksesta päättävä viranomainen vahvistaa valtionosuuden määrän vuosittain.

Seuraavien vuosien valtionosuus otetaan ohjeellisenä valtionosuuden määrän vahvistamista koskevaan päätökseen. Vapaakunta voi tarvittaessa tarkistaa hakemustaan seuraavien vuosien osalta ennen valtionosuuden määrän vahvistamista.

Valtionosuudesta tai -avustuksesta päättävän viranomaisen tulee varata kunnalle tilaisuus tulla kuulluksi valtionosuuden määrän ja siihen tehtyjen tarkistuksien osalta ennen valtionosuuden määrän vahvistamista.

Asianomainen ministeriö antaa tarvittaessa ohjeita hakemuksen tekemisessä ja valtionosuuden vahvistamisessa noudatettavasta menettelystä.

8 d §

Valtionosuuden tarkistaminen

Edellä 8 b §:ssä tarkoitettua vahvistettua valtionosuuden määrää tarkistetaan noudattaen soveltuvin osin, mitä kuntien yleisestä valtionosuudesta ja yleisistä rahoitusavustuksista annetun lain (1273/88) 3 §:n 2 momentissa, 4 §:ssä ja 9 §:ssä on säädetty.

Jos kunnan kysymyksessä olevan palvelutoiminnan oloissa tapahtuu varainhoitovuoden aikana olennainen muutos, valtionosuudesta tai -avustuksesta päättävä viranomainen voi kunnan hakemuksesta tarkistaa valtionosuuden määrän vahvistamista koskevaa päätöstään.

8 e §

Valtionosuuden maksaminen

Edellä 8 b §:ssä tarkoitettu valtionosuus maksetaan kuntien ja kuntainliittojen valtionosuuksista ja avustuksista annetun lain (35/73) 18 §:n 1 momentin mukaisesti. Valtionosuuden loppuerä maksetaan 8 d §:ssä tarkoitettua tarkistamista seuraavan suorituksen yhteydessä.

Edellä 8 b §:ssä tarkoitettuun valtionosuuteen ei sovelleta, mitä valtionosuuden tai -avustuksen hakemisesta, ennakoista, valtionosuus selvityksistä tai valtionosuuden loppueristä on muuten säädetty. Vapaakunnan tulee kuitenkin antaa valtionosuudesta tai -avustuksesta päättävälle viranomaiselle tiedot, jotka ovat tarpeen myönnettäessä valtionosuutta tai -avustusta muille kunnille.

8 f §

Poikkeamisesta luopuminen

Vapaakunta voi luopua kokonaan tai osittain 8 b §:ssä tarkoitettua poikkeamisesta ennen poikkeamiseen ryhtymistä valtionosuuden suuruutta koskevan päätöksen tiedoksi saatuaan ilmoittamalla tästä kirjallisesti valtionosuudesta tai -avustuksesta päättävälle viranomaiselle. Vapaakunta voi keskeyttää aloittamansa 8 b §:ssä tarkoitettua poikkeamisen seuraavan varainhoitovuoden alusta ilmoitettuaan tästä kirjallisesti valtionosuudesta tai -avustuksesta päättävälle viranomaiselle edeltävän marraskuun loppuun mennessä.

Edellä 8 b §:ssä tarkoitettua valtionosuuden määrän vahvistamista koskeva päätös mahdollisine tarkistuksineen on lähtökohtana, kun poikkeamisesta luopuneelle tai poikkeamisen keskeyttäneelle kunnalle taikka edellä tarkoitettuun poikkeamiseen ryhtyneelle kunnalle vapaakuntakokeilun päättymisen jälkeen vahvistetaan seuraavan vuoden valtionosuuden tai -avustuksen määrää.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 . Lain täytäntöönpanon edellyttämisiin toimiin voidaan ryhtyä ennen sen voimaantuloa.

2.

L a k i
vapaakuntakokeilusta annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan vapaakuntakokeilusta 29 päivänä heinäkuuta 1988 annetun lain (718/88) 6 §:n 2 momentin johdantokappale näin kuuluvaksi:

6 §

Vapauttaminen alistamisvelvollisuudesta

Tämä laki tulee voimaan   päivänä
kuuta 19 .

Mitä 1 momentissa on säädetty, ei kuitenkaan koske alistamista tuomioistuimen vahvistettavaksi eikä alistamista, josta on säädetty:

Helsingissä 6 päivänä lokakuuta 1989

Tasavallan Presidentti
MAUNO KOIVISTO

Sisäasiainministeri *Jarmo Rantanen*

1.

Laki**vapaakunnan oikeudesta poiketa eräistä säännöksistä ja määräyksistä annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vapaakunnan oikeudesta poiketa eräistä säännöksistä ja määräyksistä 16 päivänä kesäkuuta 1989 annetun lain (592/89) 1 §:n 2 ja 3 momentti ja
lisätään lakiin uusi 8 a—8 f § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

1 §

Soveltamisala

Peruskoulun ja lukion kehittämiseksi tarpeellisen kokeilun järjestämisessä noudatetaan kuitenkin, mitä peruskoulun (476/83) 92 §:ssä ja lukiolain (477/83) 58 §:ssä on säädetty näiden lakien säännöksistä poikkeamisesta. Peruskouluasetuksen (718/84) 153 §:n 1 ja 2 momentin säännöksiä kouluhallituksen kokeiluohjelman hyväksymisestä ja ohjeista ei sovelleta vapaakuntaan.

Valtionosuuksista ja -avustuksista annetuista säännöksistä ja määräyksistä ei kuitenkaan voida poiketa, ellei erikseen toisin säädetä.

Peruskoulun ja lukion kehittämiseksi tarpeellisen kokeilun järjestämisessä noudatetaan kuitenkin, mitä peruskoulun (476/83) 92 §:ssä ja lukiolain (477/83) 58 §:ssä on säädetty näiden lakien säännöksistä poikkeamisesta. Peruskouluasetuksen (718/84) 153 §:n 1 ja 2 momentin ja *lukioasetuksen (719/84) 122 §:n 1 ja 2 momentin* säännöksiä kouluhallituksen kokeiluohjelman hyväksymisestä ja ohjeista ei sovelleta vapaakuntaan.

Valtionosuuksista ja -avustuksista annetuista säännöksistä ja määräyksistä ei kuitenkaan voida poiketa, ellei *jäljempänä tai* erikseen toisin säädetä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 . Täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin voidaan ryhtyä ennen lain voimaantuloa.

2.

Laki**vapaakuntakokeilusta annetun lain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan vapaakuntakokeilusta 29 päivänä heinäkuuta 1988 annetun lain (718/88) 6 §:n 2 momentin johdantokappale näin kuuluvaksi:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

6 §

Vapauttaminen alistamisvelvollisuudesta

 Mitä 1 momentissa on säädetty, ei kuitenkaan koske alistamista, josta on säädetty:

 Mitä 1 momentissa on säädetty, ei kuitenkaan koske alistamista *tuomioistuimen vahvistettavaksi eikä* alistamista, josta on säädetty:

Tämä laki tulee voimaan   päivänä
kuuta 19   .
